Країні Юннатії – 95!

Сьогодні цю поважну дату відзначає разом з педагогами та батьками вся юнь України, адже кожен з них в більшій чи меншій мірі долучається до охорони довкілля, збереження рослинного і тваринного світу рідного краю.

Але серед них є особлива когорта – це юні натуралісти, які через все своє життя проносять любов та бережливе ставлення до природи.

Ще у далекому 1918 році юні любителі природи почали об'єднуватись для здійснення спільної мети, так виникли перші гуртки юннатів при Ковтунівській школі Прилуцького району Чернігівської області.

У 20-х роках перші агрономічні гуртки були створені у Вовчанському районі на Харківщині, при Маріупольському краєзнавчому музеї в Донецькій області, в Крутогорбатській школі Таращанського району Київської області, у школах Приморського району Запорізької області, в м. Одесі, а незабаром — і в інших областях.

Розвиток юннатівського руху в країні став передумовою для створення закладів, які об'єднали гуртківців.

У 1925 р. в Київській Пущі-Водиці відкрито Київську біологічну станцію школярів (нині — Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді), першочерговим завданням якої була допомога школам в організації гуртків юннатів.

У 1930 році в Україні працювало вже близько 700 гуртків юних натуралістів, які об'єднували 17 тисяч школярів. Юні натуралісти займалися озелененням міст і сіл, насадженням лісосмуг, охороною птахів, допомагали колгоспам у догляді за сільськогосподарськими культурами. Про свої здобутки вони звітували на першому Всеукраїнському зльоті юннатів, який відбувся у 1930 році у с. Снігурівці, що на Миколаївщині. На цей час у навчальних закладах було вже закладено 8 500 навчально-дослідних земельних ділянок, школярі посадили більше мільйона плодових і декоративних дерев та кущів.

У 1932 р. відкрилася Дніпропетровська дитяча технічна та сільськогосподарська станція, яка вже на той час мала вісім обладнаних навчальних лабораторій; сім оранжерей, де вирощувались квіти та цитрусові культури; земельну ділянку для дослідницької роботи площею близько 1 га. У цьому ж році створено Вінницьку обласну станцію дитячої технічної творчості, що мала агробіологічний відділ. У 1932-33 роках у Вінницькій області функціонувало 12 районних агробіостанцій.

У 1936 році для надання методичної допомоги і керівництва натуралістичною роботою в школах області була створена Чернігівська обласна дитяча агробіостанція.

У 1939 р. відкрита Харківська обласна станція юних натуралістів, яка мала 12 га землі для проведення дослідницької роботи, крільчатник, теплицю, парники.

Методичні працівники закладів допомагали вчителям, керівникам гуртків тим, що забезпечили їх методичними посібниками, науково-популярною літературою, проводили для них консультації.

З 1935 року на базі Республіканської станції юних натуралістів (РСЮН) функціонує табір праці і відпочинку «Юннат», в якому щоліта відпочивають і обмінюються досвідом понад 1000 кращих юннатів і дослідників сільського господарства.

Свої творчі досягнення юні натуралісти України демонстрували на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у 1939 році. Про величезну творчу роботу учнів та педагогів свідчать їхні нагороди: Диплом II ступеня Дніпропетровської дитячої технічної та сільськогосподарської станції за дослідницьку роботу з виноградарства, срібна медаль директора Чернігівської обласної дитячої агробіостанції та цілий ряд інших.

У 1940 році в Україні працювало 4 тисячі гуртків юннатів, які об'єднували 45 тисяч учнів.

Воєнне лихоліття перервало натуралістичну роботу, але вже у 1944 році ще до повного закінчення війни юннати вирощували кок-сагиз, озеленяли міста і села, упорядковували пам'ятники та могили воїнів.

У післявоєнні роки школярі та учнівська молодь разом з дорослими відбудовували школи і позашкільні заклади, упорядковували зелені насадження, пошкоджені війною, закладали нові лісосмуги, парки, сквери. Значна увага приділялась дослідницькій роботі, налагоджувались тісні зв'язки з вченими, передовиками сільськогосподарського виробництва. За їхніми завданнями юннати проводили сортовипробування провідних сільськогосподарських культур, вирощували високі врожаї елітного насіння різних сортів зернових культур.

Оголошений у 1947 році Міністерством освіти України конкурс на кращий гурток юннатів сприяв розгортанню гурткової роботи. Гуртківці активно включилися у Всесоюзний конкурс юних садівників – виростили 9 млн плодових дерев і кущів. Переможцем конкурсу стала Сокиринська семирічна школа Чернігівської області.

У 1948-1949 роках перші гуртки юннатів були створені у Тернопільській області. У Теребовлянській СШ гуртківці вирощували на навчально-дослідній ділянці 5 сортів пшениці та 22 сорти пшенично-пирійних гібридів, отриманих від вчених Сибірського дослідного інституту зернового господарства.

У 1953 році юні натуралісти села Петрашівки Вінницької області звернулися із закликом до всіх школярів України посадити дерева обабіч шляхів. Виконуючи умови другого Всесоюзного конкурсу юних садівників, оголошеного у 1954 році, школярі заклали нові сади на місцях пустирів і попелищ, доглядали зелені насадження, виростили та посадили 30 мільйонів саджанців.

П'ятдесяті роки минулого століття ознаменувались створенням ряду обласних станцій юних натуралістів: Чернівецька (1950), Закарпатська (1952), Кіровоградська (1952), Львівська (1952), Рівненська (1952), Хмельницька

(1952), Київська (1953), Запорізька (1953), Вінницька (1954), Черкаська (1954), Херсонська (1954), що сприяло подальшому розвитку юннатівського руху в Україні.

Справжньою школою підготовки хліборобських кадрів стали учнівські виробничі бригади, перші з яких були організовані у 1953-1960 роках в Сумській (Алтинівська СШ), Чернігівській (Малодівицька СШ), Полтавській (Заруднянська СШ), Дніпропетровській (Мишуринорізька СШ), Черкаській (Іркліївська СШ) областях. Учні надавали допомогу у вирощуванні та зборі сільськогосподарських культур, доглядали телят, свиней, сільськогосподарську птицю, доїли корів, вирощували кролів, шовкопрядів.

В УВБ були створені ланки рослинників, овочівників, тваринників, операторів машинного доїння, механізаторів. Колгоспи повністю забезпечували учнів транспортом, машинами та інвентарем. Значну підтримку учні отримували від передовиків с.-г. виробництва та Героїв Соціалістичної праці. Застосування передової науки та досвіду дало можливість учнівським бригадам виростити високі врожаї. Учні Яблунівської СШ Прилуцького району Чернігівської області вивчили досвід Героя Соціалістичної Праці Євгенії Данилюк і вміло застосували його на практиці – виростили значний урожай зерна кукурудзи та цукрових буряків. Юні рослинники Мишуринорізької СШ Дніпропетровської області, працюючи у співдружності з Героєм Соціалістичної Праці Марком Озерним, зібрали по 92,5ц/га високоякісного зерна кукурудзи. В учнівських виробничих бригадах була добре організована дослідницька робота.

У 1961 році в школах України працювало 3 512 учнівських виробничих бригад у складі 274 283 учні, які обробляли 70 тисяч га колгоспної землі. Школярі щорічно здавали державі 8 800 тисяч кролів і 3 950 тисяч голів птиці. Юні тваринники Черкаської області взяли участь у створенні 135 колгоспних кролеферм і виростили на них до 2 тисяч кролематок.

Знайшов широку підтримку заклик вихованців Макіївської СШ Носівського району Чернігівської області: «Випускники – на роботу в рідний колгосп». Понад 2 000 вихованців УВБ пішли працювати на поля і ферми колгоспів та радгоспів. В 1965 - 1970 роках в сільське господарство області прийшло 33,5 тисяч випускників, значна їхня частина ще в школі навчилась керувати тракторами, комбайнами, автомашинами. В 1969 році в школах підготували понад 2 тис. механізаторів.

У 70-х роках створюється нова форма юннатівського руху – піонерські супутники учнівських виробничих бригад, які надавали посильну допомогу у виконанні народногосподарських планів місцевим колгоспам і радгоспам.

Сумщина стала одним із ініціаторів створення шкільних лісництв. З такою ініціативою виступив місцевий письменник Столбін О.Г. У 1966 році перше шкільне лісництво в Україні було створене у Слоутській СШ Глухівського району. У 1968 році — в Моквинській СШ Рівненської області, Шепетівській СШ Хмельницької області, в Радомишльській СШ Житомирської області, Печеніжинській СШ Івано-Франківської області, Розкішнянське шкільне

лісництво в Київській області, Цуманське та Губинське шкільні лісництва на Волині, у 1969 році Полянській СШ Чернівецької області.

Розширенню і поглибленню змісту роботи гуртків юннатів підвищенню їхньої ролі в системі трудового виховання дітей сприяла допомога вчених. При Республіканській та обласних станціях юних натуралістів було організовано координаційні центри з питань дослідницької та природоохоронної роботи, які сприяли розробці тематики і методики проведення дослідницької і природоохоронної діяльності в кожному регіоні. Зросло значення дослідницької роботи, як кращої форми поєднання теоретичних знань учнів з виробничою практикою, життям, суспільно-продуктивною працею. Республіканська станція юних натуралістів спільно з Міністерством освіти України, Міністерством сільського господарства та Академією наук України оголосили конкурс на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства. Завдяки конкурсу дослідницька робота учнів стала масовою. З шкільних навчально-дослідних ділянок вона переноситься на поля і в дослідні господарства учнівських виробничих бригад, а з них — на виробництво. Основними темами дослідів були: вирощування високих врожаїв сільськогосподарських культур, сортовипробування, вирощування гібридного насіння, способи і строки сівби, вплив різних добрив на врожай, вплив яровизації, прогрівання тощо.

У 1963 році Республіканська станція юних натуралістів спільно з Міністерством освіти України та Українським товариством охорони природи оголосили Всеукраїнську естафету під девізом «Перетворимо Україну в квітучий сад», під час якої школярі посадили 18,5 мільйона плодових та декоративних дерев і кущів, заклали сотні парків, садів, скверів, алей.

У 1965 році результати роботи кращих учнівських виробничих бригад, шкільних лісництв, гуртків юннатів були представлені на республіканській виставці. За досягнуті успіхи у навчально-виховній і дослідницькій роботі з біології та сільського господарства Почесними Грамотами Президії Верховної Ради України були нагороджені Республіканська, Львівська, Луганська, Тернопільська і Полтавська обласні станції юних натуралістів та ряд шкіл.

У 70-ті роки в м. Києві відбувся II Всеукраїнський зліт активу учнівських виробничих бригад, шкільних лісництв та юннатів старшокласників. На зльоті працювали секції юних рослинників, тваринників, садівників, лісівників, агрохіміків, механізаторів сільського господарства. Республіканська виставка, організована до зльоту, засвідчила, що дослідництво – великий стимул у піднесенні рівня навчально-виховної роботи у школах і позашкільних закладах. Надаючи великого значення дослідницькій роботі з біології і сільського господарства Республіканська станція юних натуралістів підготувала методичні поради з питань роботи на навчально-дослідних ділянках, в біологічних кабінетах, гуртках юннатів, учнівських виробничих бригадах та шкільних лісництвах.

З метою поліпшення природоохоронної роботи у 1979 році з ініціативи Республіканської станції юних натуралістів у кожній школі було організовано

юнацьку секцію охорони природи; активно діяли загони «голубих» і «зелених» патрулів, по боротьбі з ерозією ґрунтів, пости бережливих та ін.

У 1971 році Республіканська станція юних натуралістів за підтримки Академії наук України налагодили роботу лабораторії «Чебрець». Перше місце у республіканському конкурсі із заготівлі лікарських рослин посіла Луківська СШ Полтавської області, учні якої зібрали понад 20 тонн цінної сировини.

У 1980 році на базі Малинського лісового технікуму Житомирської області відбувся зліт юних лісівників. На той час в Україні було 580 шкільних лісництв. Школярі садили ліс, доглядали за саджанцями лісових культур в лісорозсадниках, збирали насіння дерев і кущів, заготовляли лікарську сировину, охороняли мурашники, виготовляли штучні гніздівлі та годівниці, підгодовували птахів і диких тварин взимку тощо.

У пошуках нових форм роботи щодо вивчення природи рідного краю на більш високому науковому рівні творчим колективом Одеської обласної станції юних натуралістів уперше в Україні у 1984 році запроваджено таку форму роботи, як комплексна екологічна експедиція школярів. Юні екологи вивчали флору і фауну рідного краю, виконували завдання науковців. В області запроваджуються й такі перспективні форми роботи, як навчально-польові практики, фестивалі екологічних агітбригад, літні профільні табори відпочинку, школа юних дослідників і екологів тощо.

У 1987 році на звернення юннатів Ямпільської районної станції юннатів Сумської області під девізом «Містам і селам – добробут і красу» відгукнулися школярі України. Їхньою відповіддю стало озеленення навчальних закладів, закладання парків, алей, скверів, посадка плодових і декоративних дерев та кущів.

На допомогу юним дослідникам прийшли вчені 30 науково-дослідних інститутів АН України, які розробили тематику дослідницької роботи для шкіл і позашкільних закладів. Діяльність гуртків юннатів та УВБ стає змістовнішою і ефективнішою. Майже щорічно юні дослідники проводили до 30 тис. дослідів, понад 3 тис. з яких впроваджувались у практику сільськогосподарського виробництва.

З метою сприяння трудовому і екологічному навчанню та вихованню школярів та учнівської молоді, у 1990 році було створено Республіканський, обласні, районні та міські методичні центри з екологічної освіти і виховання юннатів. З ініціативи Республіканської станції юннатів проводились благодійні виставки-ярмарки «Наш труд і турботу тобі, рідна Земле», «Діти Чорнобилю».

У 1992 році Республіканську станцію юних натуралістів перейменовано в Український державний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (УДЕНЦ). У діяльності центру пріоритетним напрямом стає екологічний, з’являються нові форми роботи: екологічні експедиції, екологічні агітбригади, екологічні стежки тощо. Заклад спрямовує свою діяльність на методичне забезпечення шкіл і позашкільних закладів програмами,

інструктивно-методичними матеріалами, зміцнення матеріальної бази обласних, районних та міських екологічних центрів.

Розбудовується незалежна українська держава і відповідно реформується зміст освіти і виховання, розробляються правові документи, що сприяють вільному розвитку особистості, здібностей та обдарувань учнів, забезпеченню задоволення їхніх інтересів, запитів і потреб у професійному визначенні. У зв'язку з приватизацією землі сільськогосподарських виробництв, появою ринкових відносин виникла потреба нових підходів до проблеми виховання громадянина суверенної України, нового господаря землі. Тому почали запроваджуватись нові аграрні об'єднання: шкільні колективні господарства ферми, кооперативи, школи юних фермерів, орендні ділянки землі та ін.

Для глибшого здобуття знань з біології, екології, сільського господарства у 1997 році на базі УДЕНЦ відкрито Всеукраїнську біологічну заочну школу, а у 1998 році – Природничий ліцей. В обласних позашкільних навчально-виховних закладах створені Малі академії наук, Наукові товариства учнів для талановитої учнівської молоді, яка виявила особливий інтерес до наукової діяльності.

Запроваджуються нові навчально-виховні моделі, форми, які базуються на надбаннях української та світової науки еколого-натуралістичного спрямування, на традиціях і звичаях українського народу. У 2001 році на території УДЕНЦ збудовано школу народних ремесел.

Для розбудови системи позашкільної освіти, створення умов для підвищення кваліфікації кадрів позашкільних закладів, координації організаційної, науково-дослідницької та науково-методичної роботи у 1998 році в УДЕНЦ відкрито кафедру методики позакласної і позашкільної роботи. Лише за 1999-2004 роки тут пройшли курсову перепідготовку близько 500 педагогічних працівників обласних еколого-натуралістичних центрів, районних та міських станцій юних натуралістів.

Враховуючи загальнодержавне визнання результатів діяльності Українського державного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та його вагомий внесок у розвиток національної освіти, Указом Президента України № 96 від 17.02.2001 року закладу надано статус «національного».

Сьогодні центр є потужним позашкільним закладом європейського масштабу. У його структурі — 14 відділів та лабораторій, центр селекції та генетики декоративних птахів, літня школа здоров'я, дендропарк, школа біоетики, науково-практичний центр з проблем особистісно орієнтованої підготовки педагогів і профільного навчання учнівської молоді. Освітній процес в Національному еколого-натуралістичному центрі нині здійснюється за такими напрямами: еколого-природоохоронний, дослідно-експериментальний, художньо-естетичний, реабілітаційно-оздоровчий. До основних завдань освітньої політики закладу належить координація науково-методичної, організаційно-масової та навчально-виховної діяльності 130 закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування України. Для учнівської та студентської молоді НЕНЦ щорічно проводить понад 50

організаційно-масових заходів. Допрофільна підготовка і профільне навчання, формування допрофесійної компетентності учнівської молоді здійснюється через організацію роботи: Природничої школи учнівської молоді, наукового товариства учнів «Ерудит», Всеукраїнської літньої Стартап Школи «Start Chemist», STEM-освіти з агробіологічного профілю, дослідницької практики.

Разом з вченими Академії педагогічних наук України, галузевих інститутів Національної академії наук України Центр започатковує нові підходи й напрями діяльності, впроваджує науково-педагогічні технології, розробляє державні стандарти, забезпечує навчально-методичний супровід, за яким розгортається вся позашкільна еколого-натуралістична освіта України.

КЗ “Чернігівська обласна станція юних натуралістів”